

UTKAST TIL SENSORVEILEDNING

JFEXFAC04

Vår 2016

1. Oppgaven

Det ble gitt følgende eksamensoppgave 2. juni 2016:

«DEL I: Fra pensumdel A: Rettsfilosofien

- a) Gjør rede for forskjellige typer av rettsnormer og for sammenhengen mellom dem.
- b) Er juristers utsagn om hva som er rett forskjellige fra rettens normer? Begrunn svaret.

DEL II: Fra pensumdel B: Rett, samfunn og legitimitet

Forklar hvorfor demokrati er en sentral verdi for retten.

DEL III: Fra pensumdel C: Språk og argumentasjon

- a) Forklar kort hva logisk gyldig form er.
- b) Forklar kort forholdet mellom (1) sunne resonnementer, (2) logisk gyldighet og (3) sanne premisser.

Alle oppgaver skal besvares.»

2. Veiledning til DEL I

Oppgaven er for det alt vesentlige sammenfallende med en deloppgaven som ble gitt høsten 2014, og veiledningen til denne oppgaven er fortsatt dekkende.

Den del av veiledningen for høsten 2014 som er relevant for Del I a) våren 2016 lyder slik:

«I læreboken Rettsfilosofi trekkes det skiller mellom tre typer rettsnormer: Pliktnormer, kompetansenormer og kvalifikasjonsnormer. Pliktnormene kan deles inn i forbud, påbud, tillatelser og fritak. Det må forventes at studenten kan beskrive hva hver enkelt normkategori går ut på.

De fire formene for pliktnormer kan videre beskrives ved hjelp av hverandre kombinert med termen «ikke» (slik at et påbud om A, er et forbud om ikke-A, som igjen innebærer at ikke-A ikke er tillatt, som igjen innebærer at det ikke foreligger fritak fra A).

Når det gjelder kompetansenormene, vil disse alltid ha en pliktmodalitet, typisk ved at utøvelsen av kompetanse enten er påbudt eller den kompetente har frihet til å bedømme dette selv. Den gode kandidat vil se at dette innebærer at en kompetansenorm også er en pliktnorm gjennom pliktmodaliteten. Videre vil både pliktnormene og kompetansenormene kunne omskrives til kvalifikasjonsnormer.

Det sondres videre mellom regler og retningslinjer. Studentene må få frem at dette skillet ligger i et annet plan enn skillet mellom pliktnormer, kompetansenormer og kvalifikasjonsnormer, samt få frem hva som kjennetegner hhv. regler og retningslinjer. Det opereres videre i boken med tre former for retningslinjer; retningslinjer om relevans, retningslinjer og retning og retningslinjer om vekt. Enkelte kandidater vil muligens trekke inn begrepet avveiningsregler. Dette er i utgangspunktet regler, men disse inneholder skjønsmessige vilkår. Avveiningen som må gjøres i tilknytning til disse vilkår, kan i noen grad være styrt av retningslinjer.»

Den del av veiledningen for høsten 2014 som er relevant for Del I b) våren 2016 lyder slik:

«Dette spørsmål kan besvares relativt kortfattet. Mens rettens normer utgjør alminnelige normer vil utsagn om disse normer i utgangspunktet være såkalte normdeskriptive utsagn. Det vanligste er å anse disse denne type normer som deskriptive utsagn om normer. Enkelte vil kanskje kalle utsagnene for uekte normer.

Det har vært reist spørsmål om disse utsagnene har en sammensmeltet normativ-deskriptiv modalitet, ettersom utsagnene har en deskriptiv komponent i form av beskrivelse av noe utenforliggende, og en normativ komponent i form av ens egen bedømmelse av hva som er den beste løsning. Det kan ikke forventes at studentene kommer inn på det siste poenget da det ikke er eksplisitt tematisert i den anbefalte hovedlitteraturen. Studenter som reflekterer selvstendig rundt dette må imidlertid honoreres for det.»

3. Veiledning til DEL II

Spørsmålet om hvorfor demokrati er en sentral verdi for retten er godt dekket av pensumlitteraturen. Den relevante litteraturen er Inger Johanne Sand, «Rett, samfunn og legitimitet» (Kompendium), særlig s. 16-19, s. 39-43 og s. 86-87, s. 102-111.

Demokrati er introdusert som en sentral verdi som den moderne retten bygger på for å få legitimitet i kap.1.4 (s.16-19). Her legges det vekt på sammenhengene mellom frihets- og menneskerettigheter, demokrati og rettsstat, og hvordan de rettigheter og institusjoner som er utviklet med grunnlag i disse verdiene, er sentrale for hvordan moderne samfunn og retten i moderne samfunn fungerer. Det vises videre til betydningen av demokratiske valg og lovgivningsprosesser og nasjonale konstitusjoner. I kap.2.2 behandles definisjonene av og skillet

mellom stat og samfunn. Staten er skapt med grunnlag i et samfunn og et folk, og de rettigheter individene har. Frihet og frihetsrettigheter forutsetter et sivilisert samfunn der rettighetene kan utøves. Ofte har rettighetene og statsdannelsen grunnlag i en konstitusjon. Det heter videre at demokratiske valg forutsetter et fritt sivilisert samfunn med individuelle rettigheter, en konstitusjon og en statsdanning. Det legges vekt på den gjensidige forutsetning mellom individuelle frihetsrettigheter og demokratiske valg. Teksten viser til Grunnlovens bestemmelser om folkestyre i Norge, §§ 49 -67. Det må være greit at besvarelsene også forholder seg til dette. I kap.4.4 behandles filosofen Jürgen Habermas og hans teorier om hva som gir retten legitimitet i moderne samfunn. Han mener at demokratisk styreform er den eneste som kan bidra til et styre som oppfattes som legitimt av alle individene i et samfunn. Andre mer substansielle verdier kan det være betydelig uenighet om i moderne samfunn. Demokratiske prosedyrer for lovgivning og andre politiske beslutninger vil da være sentralt for at retten skal oppfattes som legitim av alle. Habermas bruker begrepet 'deliberativt demokrati'. Det vil si et demokrati der de konkrete argumentasjonsformene er viktige. De må være åpne, rasjonelle og objektive. Demokratiske lovgivningsprosesser er videre behandlet i kap.VI om rettens legitimitet. Her vises det igjen på s.110 til Habermas og betydningen av demokratiske beslutningsprosesser.

Studentene bør få frem at demokrati er en flertydig term og klargjøre hva det de mener med ordet når de svarer på spørsmålet om hvorfor «demokrati» er en sentral verdi for retten. Pensumlitteraturen viser at ordet «demokrati» kan ha ulike betydninger, som for eksempel flertallsstyre og deliberativt demokrati.

I pensumlitteraturen er det lagt stor vekt på sammenhengene mellom individuelle frihetsrettigheter, demokrati, demokratiske valg og lovgivningsprosesser, åpenhet og rettsstat med uavhengige domstoler. Det er lagt mer vekt på hvordan demokratiske styringsformer er tett koplet til disse andre sentrale verdiene, og hvordan de utgjør forutsetninger for hverandre og for rettens legitimitet, enn det er lagt vekt på å få fram ulike teorier om hva demokrati er. Gjennomgående er det vist til den formen for demokrati som framgår av den norske grunnloven.

Det er sentralt at studentene får fram at demokrati bidrar til å gi retten legitimitet, og at dette er forankret i demokratiske lovgivningsprosesser. Det er fint om studentene får fram hvordan ulike sider ved demokratiske styringsformer bidrar til å gi retten ulike former for legitimitet.

For øvrig kan oppgaven besvares på forskjellige måter. Demokrati som en sentral verdi for retten er det referert til flere steder i pensum. Dette er i stor grad en forståelses- og refleksjonsoppgave som kan utformes på flere måter. Ved vurderingen må det legges vekt på studentenes evne til å bruke pensumlitteraturen på en fornuftig måte, og deres evne til å gjennomføre selvstendige resonneringer om hva som gjør demokrati til en sentral verdi for retten.

4. Veiledning til DEL III

Oppgaven er for det alt vesentlige sammenfallende med en deloppgaven som ble gitt våren 2014, og veiledningen til denne oppgaven er fortsatt dekkende. Den del av veiledningen for våren 2014 som er relevant for våren 2016 lyder slik:

«Det stoff oppgaven etterspør er behandlet i læreboken *I språkets bilde* s. 75-79. [2. utg s. 77-83]. Logikk defineres i læreboken som læren om resonnementer, nærmere bestemt læren om gyldige slutninger i tenkning og argumentasjon, og det påpekes at særlig viktig er studiet av hvilke gyldige slutninger som kan trekkes fra et sett med premisser.

Studentene må få frem kjernen i lærebokens budskap, herunder at et resonnement består av en rekke setninger som leder frem mot en konklusjon. De enkelte setninger forut for konklusjonen kalles premisser. Når en slutning har logisk gyldig form, følger konklusjonen med nødvendighet av premissene. Setningslogikken handler om hvilke gyldige slutninger som kan trekkes fra hvilke premisser. For at et setningslogisk resonnement skal være sunt, må (1) premissene resonnementet bygger på være sanne, og (2) slutningene som trekkes være logisk gyldige.

Studentene bør tematiseres det å sette opp et resonnement på setningslogisk form, herunder at det er vanlig å sette første premiss opp på setningslogisk form med ”hvis..., så...”-struktur. En slik struktur innebærer altså et vilkårs- eller antecedentledd som etterfølges av et konsekvensledd.

Kandidatene bør videre få frem at det ut fra dette mønsteret er det vanlig å identifisere to logisk gyldige slutningsformer, nemlig (1) modus ponens og (2) modus tollens. Det dreier seg om slutningsmønstre som innebærer at den slutningen som trekkes er logisk gyldig uansett hva premissenes innhold måtte være: Så lenge premissene er sanne, blir konklusjonen sann. Sagt litt komplisert innebærer modus ponens en konstatering av antecedenten, mens modus tollens innebærer en benektelse av konsekventen.

Studentene bør også komme inn på ugyldige slutninger, herunder fremstille lærebokens to former for ugyldige slutninger. De beste studentene vil muligens også tematisere hvorfor disse medfører feil.»

5. Samlet vurdering

Oppgaven må karakteriseres som vanskelig. Antakelig vil oppgaven like fullt være godt egnet til å skille mellom den gode og den mindre gode kandidat ettersom en hel del presis kunnskap etterspørres, og som kandidaten må vise at han har forstått. Det kan ikke forventes at kandidaten har alt riktig for å oppnå beste karakter.

Dette utkastet til veiledning er skrevet før noen besvarelser er lest.

Veiledningen til DEL I og III er utarbeidet av Christoffer C. Eriksen, og veiledningen til DEL II er utarbeidet av Inger Johanne Sand.

Oslo 2. juni 2016